
rapporteren over ‘de protestantse propaganda’ in Nederland. Giovannini was slechtszaakgelastigde³, maar politiek actief als zijn voorgangers. Met dit verschil, dat hij zich van het begin af vrijwel onvoorwaardelijk achter Schaepman c.s. had gesteld en diens ideaal van een coalitie met de protestantse orthodoxie ondersteunde, omdat hij beseftte dat een minderheidskatholicisme sociale en politieke bondgenoten nodig had om zijn positie in Nederland te kunnen behouden en verbeteren. Het is duidelijk dat het informatieverzoek van de Romeinse curie hem kansen én gevaren bood. Het antwoord kon immers de politieke toestand belangrijk beïnvloeden, wanneer Rome op grond van de rapportage maatregelen wilde nemen.

De Vaticaanse enquête en haar achtergronden

In het voorjaar van 1900 kwamen bij de H. Stoel los van elkaar berichten binnen over toenemende protestantse bekeringsdrift. De pauselijke nuntius in München en vooraanstaande katholieke Duitse politici rapporteerden over groeiende spanningen tussen Luthers en katholiek, en klaagden over een agressieve protestantse zending. Uit Straatsburg kwam een opgewonden nota over ‘Le péril protestant’. In New York werd in april 1900 de oecumenische *World Missionary Conference* gehouden, een internationale bijeenkomst van 104 zendingsgenootschappen waar onder meer werd gesproken over expansie in ‘katholieke’ gebieden. Alsof dit nog niet verontrustend genoeg was, bleek onder de muren van het Vaticaan hetzelfde te gebeuren: diverse protestantse kerkgenootschappen, waaronder de (Italiaanse) Waldenzen en de Methodisten, werden daar steeds actiever. De Waldenzen hadden zelfs dicht bij de St. Pieter, aan het voornaamste plein van de nieuwe stadsuiteleg, een eigen ‘kathedraal’ gebouwd. Het voorgaande jaar was daarom de *Opera per la preservazione della fede* ingesteld (het ‘Werk tot behoud van het geloof’), dat het oprukkend ketterdom in de eigen bisschopsstad van de paus moest bestrijden. Binnen de curie vroeg men zich af of de combinatie van dit alles toeval kon zijn.

Besloten werd het probleem voor analyse en advies voor te leggen aan de pauselijke denktank, de ‘Congregatie voor buitengewone kerkelijke aangelegenheden’. Er werd een rapport voorbereid over de protestantse zending in Duitsland, Engeland (met het oog op Ierland), de v.s. en Italië. De selecte groep kardinalen en adviseurs kwam op een bijeenkomst op 30 augustus 1900 tot de conclusie dat er inderdaad iets aan de hand was, maar dat meer informatie nodig was voor een beter gefundeerd oordeel.⁴

Het voorgaande was de aanleiding voor een uitvoerige circulaire, die staatssecretaris M. Rampolla al twee dagen later richtte

³ Het Vaticaan had in 1899 de internuntius teruggetrokken uit protest tegen de weigering de Heilige Stoel uit te nodigen voor de Haagse Vredesconferentie die dat jaar plaatsvond.

⁴ Zie voor het voorgaande: Vaticaanstad, Archief van de Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari [AA.EE.SS.], Germania, dossier 1516, fasc. 799-802.